

Barbara Tavčar, Osnovna šola Poljane nad Škofjo Loko

IZZIVI DELA S SLEPO UČENKO V INKLUZIJI

UVOD

Zakaj »inkluzivno« v navednicah? Kljub našemu prizadevanju, da se deklico čim bolj aktivno vključi v izobraževalni program ter čim bolj ustrezno prilagodi okolje po njeni meri, je vseeno treba poudariti, da to ni bila inkluzija v pravem pomenu besede, saj je deklica v šolo prihajala iz drugega šolskega okoliša in so bili njeni sošolci le sošolci in ne tudi prijatelji, s katerimi pleteš prijateljske vezi tudi v popoldanskem času. Torej je bil socialni vidik inkluzije, ki je zelo pomemben, nekoliko okrnjen.

Najprej nekaj besed o učenki. Je slepa deklica z ostankom vida, na enem očesu ima dojem svetlobe, na drugo oko nekoliko več vida (2 %), prisoten je nistagmus oziroma nehotno gibanje oči. V našo šolo se je vključila, ko je bila stara deset let, in sicer je k nam prišla v četrti razred. Pred tem je bila vključena v osnovno šolo na Zavodu za slepo in slabovidno mladino, kjer je bila opismenjena v brajici. Ob vstopu v našo šolo je uporabljala brajev stroj, brajevo vrstico in računalnik. Je izjemno glasbeno in pevsko nadarjena, njeno drugo močno področje je jezikovno področje, ob primanjkljajih pa je zelo učinkovito razvila tip in sluh, ki sta ji koristila kot primarna senzorna kanala za učenje, s pomočjo katerih se je lahko uspešno učila.

DELO SPECIALNEGA PEDAGOGA

Deklica je ob vstopu v šolo dobila odločbo o usmeritvi, ki ji je zagotavljala pet ur pomoči tedensko; tri ure dodatne strokovne pomoči je izvajal specialni pedagog, dve uri dodatne učne pomoči pa učitelj predvsem na področju matematike in predmetov, kot so geografija, kemija, šport. Do stalnega ali občasnega spremljevalca deklica ni bila upravičena, ker je imel oddelek, v katerega je bila vključena, znižan normativ, torej je bilo v razred vključeno manjše število učencev od predvidenega zakonsko določenega normativa. Vseeno pa je bil deklici na ravni šole ob vseh dnevnih dejavnosti, šolah v naravi, izhodih iz šole zagotovljen spremljevalec, ki je skrbel za njeno varnost in največjo možno vključenost v vse dejavnosti.

Delo specialnega pedagoga je ves čas zajemalo več področij, med najpomembnejše zagotovo štejemo individualno delo z deklico. To področje prvenstveno vključuje delo na primanjkljajih in šibkih področjih, vsekakor pa tudi spremljanje dekličinega vključevanja v šolski prostor, spremljanje njenega čustvenega stanja, zadovoljstva, reševanja morebitnih težav, do katerih v povezovanju z vključevanjem in drugačnostjo lahko pride, ter pri prilagoditvah dejavnosti in okolja, kadar je bilo to potrebno. V tovrstnem

vključevanju pogosto nastopaš kot oseba, na katero se učenka lahko obrne kadar koli, in kot človek, na katerega se lahko obrne takrat, ko začuti, da ima težave oziroma je v skrbeh zaradi neznanih okoliščin, v katere se podaja. V uvodu omenjena inkluzija je bila nekoliko otežena in bolj kompleksna prav zaradi tega, ker deklica ni bila vključena v šolo v svojem šolskem okolišu. Pri tem smo deklico vseeno vedno spodbujali k vključevanju v vse obšolske dejavnosti, šole v naravi in dneve dejavnosti, da smo ji s tem omogočili čim boljše in čim širšo socialno mrežo. Starši so jo pri tem spodbujali, vseeno pa se je deklica včasih odločila, da se določenih dejavnosti ne bo udeležila, in je s tem nekoliko okrnila stike s sošolci tudi na bolj »neformalnem področju«. Pokazalo se je, da umetno ustvarjanje socialne mreže pogosto ne obrodi sadov, saj je bila deklica zelo zadovoljna s socialno mrežo, ki jo je imela razvito v okviru razširjene družine, ki ji je zagotavljala polno družabno življenje, v katerem je neizmerno uživala.

DELO Z DEKLICO

Pri individualnih urah sva z deklico večino časa delali na šibkih področjih, ki so vključevala delo z računalnikom, organizacijo zapisov na računalniku, bralnimi gradivi v brajici in hkrati z računalnikom ter delo na področju matematike. Poleg urjenja teh področij je bilo moje delo namenjeno pripravi pripomočkov, učil, prilagojenih gradiv, saj je bilo naše načelo, da je, če je le mogoče, treba deklici zagotoviti aktivno vlogo pri pouku. Prav zato je lahko v polni meri aktivno in enakovredno sodelovala pri pouku in se ni zanašala samo na slušne informacije ter čakala nekje ob strani dogajanja v razredu. Pri nastajanju vseh pripomočkov in gradiv je ves čas aktivno sodelovala. Soodločanje in sooblikovanje z deklico je pomenilo, da je nastopala v vlogi partnerja, pomočnika in ne le v vlogi učenke, ki sprejme, kar se zanjo pripravi. Sama je zastopala svoje potrebe in ni želela, da predvidevamo, česa ne zmore. Želela je, da jo o vsem, kar se zanjo pripravlja, povprašamo, in nam je vedno odkrito odgovarjala, kaj zmore in česa ne, kaj ji ustreza in kaj je zanjo neprimerno.

Tako smo vedno naredili načrt v sodelovanju z učiteljem, uskladili cilje, se pogovorili z deklico, kaj ji najbolj ustreza glede informacij, gradiv, velikosti in uporabnosti učnega pripomočka. Učni pripomočki so se vedno znova izkazali za zelo učinkovit taktilni, stimulacijski pripomoček tudi za vse druge učence, bodisi za učence, ki se učijo na drugačen način, bodisi kot odličen motivacijski pripomoček za vse učence, poleg tega pa so tako omogočili

deklici sodelovanje tudi z drugimi učenci tako pri delu v paru kot v skupini.

Vloga specialnega pedagoga je bila pomembna tudi pri podpori učitelju in sodelovanju z njim pri načrtovanju pouka, pripomočkov, gradiv in ocenjevanja znanja. Ocenjevanje znanja smo skupaj z učiteljem pregledali, uredili tako, da je deklica prej uporabljene pripomočke pri pouku izkoristila tudi za prikaz znanja pri ocenjevanju, tako ustnem kot pisnem. Ocenjevanja smo dopolnili, pripravili dodatna gradiva, spremenili navodila ali tip naloge in tako omogočili deklici, da je pokazala svoje najboljše znanje na sebi primeren način.

Deklica je bila uspešna učenka in se je tako pogosto vključevala tudi na dodatna tekmovanja iz matematike, biologije, angleščine in slovenščine. Pri tem je bilo potrebno tudi sodelovanje z zunanjimi ustanovami, ki so imele posluš za dekličine posebnosti ali pa tudi ne. Včasih se nam je zgodilo, da smo tekmovalne pole dobili v zadnjem trenutku ter jih vseeno poskušali čim bolj prilagoditi. Vseeno pa je treba vedeti, da nekaterih nalog za slepe učence ni bilo mogoče prilagoditi, in takšne naloge je bilo treba izpustiti, kar je bil spet lahko kamen spotike za komisije, ki so vodile tekmovanja.

SODELOVANJE Z ZAVODOM ZA SLEPO IN SLABOVIDNO MLADINO

Pri omenjenih tekmovanjih je delo specialnega pedagoga zajemalo tudi sodelovanje z Zavodom za slepo in slabovidno mladino v Ljubljani, ki nas je pri vseh naših načrtih, delu in težavah odlično podpiral. Njihova podpora se je kazala v ponujenih izobraževanjih, seminarjih, dragocenih študijskih skupinah in projektih, v katere smo bili vključeni preko njih. Odlično strokovno podporo nam je zagotavljala tudi tiflopedagoška mobilna služba. Pri pripravi ocenjevanj in gradiv, izposoji pripomočkov, pripravi in prilagajanju tekmovalnih pol, ki jih sami nismo mogli izdelati, nam je veliko pomagala tudi enota za pripomočke Zavoda za slepo in slabovidno mladino v Ljubljani. Ta je prevzela tudi sodelovanje s komisijami za tekmovanje in prilagoditve vseh tekmovalnih pol.

DELO S STARŠI

Delo s starši je zelo pomembno. Starši najbolj poznajo svojega otroka, v našem primeru so deklico podpirali na njenih močnih področjih, jo spodbujali pri delu v šoli in sprejemali zrele dekličine odločitve. Pri tem smo se naučili znižati naša pričakovanja, predvsem kadar je bila odločitev staršev v dobro deklice in ne nujno najbolj v skladu z željami oziroma načeli šole. Vseeno smo izpeljali vse svoje naloge, ki so v skladu z zahtevami zakonov in pravilnikov. Delovanje v skladu z omenjenimi dokumenti smo pričakovali tudi od staršev.

Naše odgovornosti in dolžnosti v odnosu do staršev so bile predvsem sodelovanje na timskih sestankih, na katerih smo vedno skupaj postavljali cilje, se pogovarjali

o težavah in načrtovali, kako jih reševati, ter skupaj usklajevali svoje naloge z nalogami staršev in učenke. Včasih se nismo nujno strinjali v vseh pogledih, vendar smo s partnerskim sodelovanjem in odkritimi pričakovanji uspeli rešiti marsikatero nestrinjanje. Ves čas smo starše sproti obveščali o morebitnih težavah oz. napredku deklice in se tako srečevali ali bili v stikih po sodobnih poteh komunikacije.

SODELOVANJE IN OPORA UČITELJEM

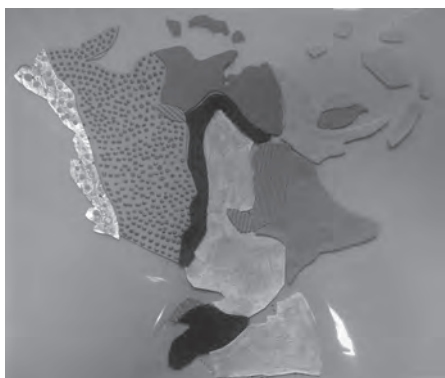
Pred prihodom deklice na našo šolo so za celoten kolektiv na Zavodu za slepo in slabovidno mladino predstavili deklico, načine dela z njo, prilagoditve in posebnosti. Pri tem smo vzpostavili tudi način priprave, pretoka in shranjevanje gradiv. Tako smo na šoli začeli uporabljati Dropbox, v katerega smo shranjevali in nalagali vse potrebno gradivo za delo. Učitelji so tako začeli nov način priprave gradiv, pri katerem ni dovolj le skopirati delovni list, ampak ga je bilo treba pretipkati v obliko, ki jo z računalnika prebere brajeva vrstica in tako tudi slepa deklica. Priprava gradiv je za učitelje precej zamudna in včasih tudi zelo zapletena. Pri tem smo se morali dogovoriti za enotno označevanje, pripravo in urejeno ter enotno shranjevanje dokumentov, kar nam je Dropbox omogočal.

Specialni pedagog mora biti podpora učitelju, saj se pogosto zgodi, da pri načrtovanju in pripravi pride do na videz nepremostljive težave, ki jo z malce iznajdljivosti ali pomoči lahko uspešno rešimo. Rešitev je zagotovo v sodelovanju in dovolj zgodnem načrtovanju, da je mogoče predvideti težavo, načrtovati in pripraviti rešitev. V našem primeru je bila to največkrat priprava učnega pripomočka oziroma prilagojenega gradiva, npr. zagotoviti besedilo, zapisano v brajici, ali označiti tipno sliko z brajevo pisavo. Pri tem je naloga specialnega pedagoga, da skupaj z učiteljem pripravi ustrezno gradivo, ki bo sprejemljivo za deklico in koristno za vse ostale učence. Sodelovanje je bilo zelo učinkovito tudi pri oblikovanju oziroma preoblikovanju pisnih ocenjevanj znanja. Učitelje smo spodbujali, naj se nalog, ki zahtevajo praktično delo, ne izogibajo (naj jih ne spreminjajo v teoretične, opisne naloge) in naj nas takrat pokličejo na pomoč, da bomo skupaj poskušali preoblikovati nalogo, ki jo bo slepa učenka lahko rešila. Včasih pa določenih nalog ni bilo mogoče prilagoditi. Takrat smo nalogo ali izpustili ali pa jo nadomestili z opisno teoretično nalogo. Tovrstno prilagajanje je zahtevalo pripravo dodatnih gradiv ter dogovarjanje o izvajanju ocenjevanja s podaljšanim časom, do katerega je bila deklica upravičena. To je ponovno zahtevalo dobro časovno usklajevanje in zagotovitev ustreznih materialnih in prostorskih pogojev.

PRIPRAVA PRILAGOJENIH GRADIV IN PRIPOMOČKOV

Pri pripravi prilagojenih gradiv in pripomočkov je potrebno ogromno iznajdljivosti, ustvarjalnosti in plastičnosti. Naša želja je bila slepi učenki zagotoviti aktivno vlogo pri pouku in učenju ne le s poslušanjem, ampak tudi

s tipanjem, sestavljanjem, polaganjem, označevanjem določenih učnih pripomočkov. Za to obstaja nekaj zelo koristnih pripomočkov, kot npr. lepljivi plastelin Patafix za hitro fiksiranje napisov, dodatnih plasti in delov tipnih pripomočkov, plastelin za označevanje najpomembnejših točk na zemljevidih in debelejši črn flomaster za hitre večje napise. Smiselno je, da je pripomoček primeren tako za slepo učenko kot tudi za polnočutne učence. Tako kombiniramo različne materiale na otip kot tudi različne, v večini primerov osnovne kontrastne barve. Barve so bile za našo učenko zaradi minimalnega ostanka vida vseeno zelo pomembne, saj jih je zaznavala in prepoznala, če so bile kontrastne in močne ter seveda takrat, ko je pripomoček približala obrazu in ga »pogledala« od blizu. Dobro je uporabiti čim več materialov, ki so na otip prijetni, a vseeno raznovrstni, kombiniramo različne materiale skupaj in jih plastimo. Pri tem npr. pri zemljevidih poskušamo uporabiti za ravnino zeleno barvo in tudi tekstura materiala, v našem primeru blago, je na otip bolj mehka, kar se je zdelo deklici zelo primerna primerjava s travo. Pri pripravi pripomočkov se držimo načela poenostavljeno in čim večkrat

Slika 1: Prilagojeni zemljevid, poenostavitev, uporaba različnih materialov in plastenje

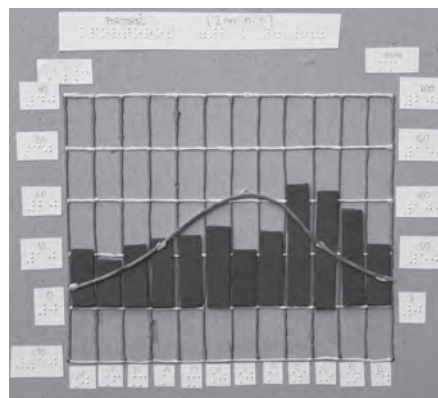
Slika 3: Zemljevid mesta pri angleščini

uporabno, ki ga uporabimo tudi pri ocenjevanjih znanja. Pri pripravi pripomočkov nam je pomagal hišnik, ki je s svojimi spretnostmi dopolnil praktičnost pripomočkov in jim dal bolj večjo obstojnost z izbiro drugih materialov, kot so les, pločevina in pluta.

V sklepnem delu članka bom predstavila nekatere pripomočke, ki so še danes v uporabi in jih ravno tako uspešno uporablja še ena slepa deklica.

SKLEP

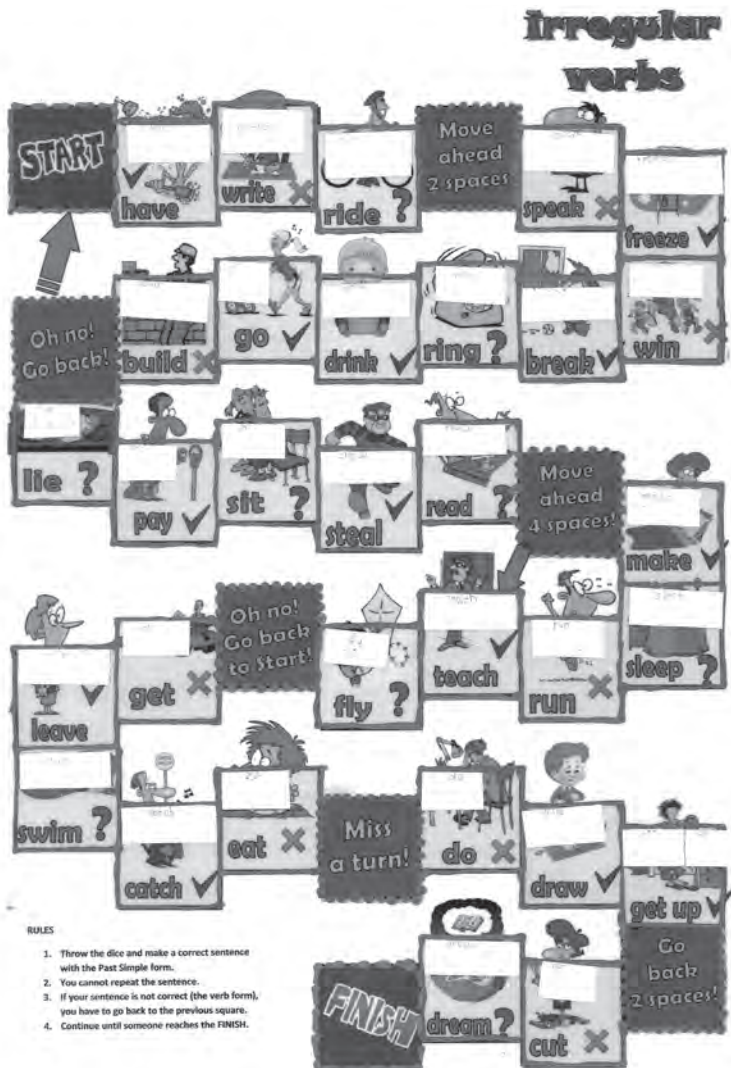
Delo s slepim učencem je pestro; zahteva tesno sodelovanje vseh učiteljev, ki slepega učenca poučujejo in s katerimi se povezujemo v tim, ki se dopolnjuje. Skupaj lahko dosežemo ogromno, največji uspeh pa je zadovoljen učenec. Ne glede na izzive in ovire se je vredno potruditi, narediti nekaj več in tako pričarati na usta nasmeh vsem, ki nam je skupaj uspelo doseči najboljši približek inkluziji in tako učenki z okvarami vida omogočiti uspešno osnovnošolsko izobraževanje.

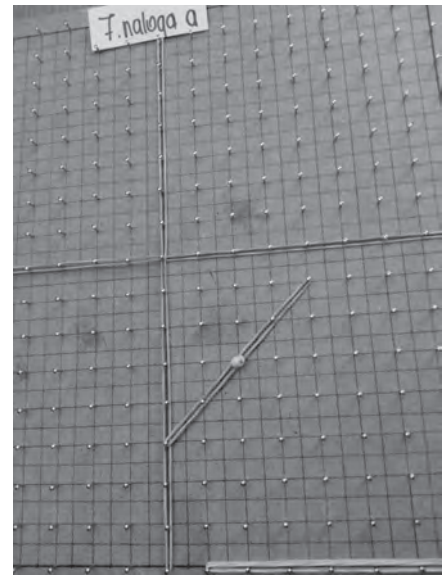
Slika 2: Klimogram Portoroža

BI		RS	
56		15	
98		2	82
42	F	9	21
91	34	33	66
74	43	20	60

Slika 4: Bingo kartica s števili, brajev zapis števil

Slika 5: Igra z nepravilnimi glagoli, vidni in brajev zapis, poudarjeni robovi

Slika 6: Koordinatni sistem pri matematiki, elastike za prikaz funkcije, lepilo Patafix za označevanje točk

Slika 7: Lupine, zunanji elektroni pri KE, plošča z magnetki

POVZETEK

V prispevku je predstavljeno inkluzivno vključevanje slepe deklice na Osnovni šoli Poljane nad Škofjo Loko. Z vidika specialnega pedagoga je opisano sodelovanje z vsemi pomembnimi partnerji v procesu – z učenko, razrednikom, učitelji posameznih predmetov, starši in Zavodom za slepo in slabovidno mladino v Ljubljani –, ki so nas močno in pomembno podpirali pri delu. Velik del uspešne inkluzivne prakse pri delu s slepo učenko je priprava pripomočkov za aktivno delo naše deklice, zato zadnji del prispevka opisuje primere prilagojenih praktičnih pripomočkov in gradiv, ki smo jih izdelali na šoli.

ABSTRACT

The paper presents the inclusive integration of a blind girl at the Poljane nad Škofjo Loko Primary School. From the perspective of a special education teacher, it describes cooperation with all of the important partners in the process – with the student, the class teacher, teachers of individual subjects, the parents, and the Institute for Blind and Partially Sighted Children in Ljubljana – that strongly and significantly supported our work. When teaching a blind student, successful inclusive practice is largely the result of preparing aids for the student's active participation; hence, the final part of the paper describes examples of adapted practical aids and materials prepared at the school.